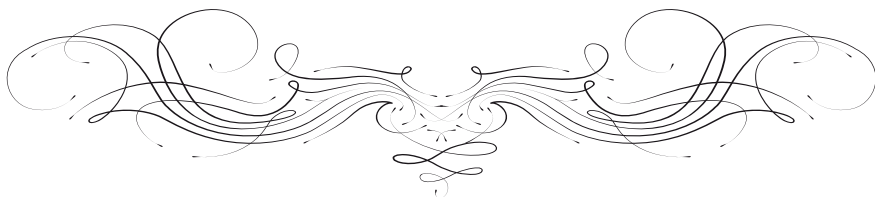

Розділ 3.
Гітарна педагогіка:
вектори розвитку

УДК 78.03:787.61 (477) “312”

Вікторія СИДОРЕНКО

**ТЕНДЕНЦІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ
ДУМКИ ПРО ГІТАРУ (МУЗИКОЗНАВСТВО, ПЕДАГОГІКА,
МЕТОДИКА, ДИДАКТИКА)**

Професіоналізація фахової гітарної освіти України у період незалежності зумовили високий репертуарний запит на українські композиції для гітари, авторами яких є як фахові композитори, так і гітаристи-практики, а також стрімкий ріст виконавства та євроінтеграційні процеси концертно-гастрольного життя представників української гітарної школи.

Водночас достойна виконавська планка ставить все вищі вимоги до різних напрямків педагогічної діяльності, що дало поштовх численним напрацюванням і здобуткам у галузі методики та педагогіки викладання для гітари й гітарних ансамблів, виконавських проблем, створення навчального репертуару, видання дидактичних збірок, розробки новітніх форм популяризації гітарного мистецтва і впровадження передового педагогічного досвіду. Об'єм і масштаби, широта і багатогранність представництва напрацювань у цих важливих галузях гітарного мистецтва України дозволяє вийти на певні узагаль-

нення. Мета даної публікації – здійснити аналіз основних досягнень, масштабу і характеру гітарних методико-дидактичних напрацювань провідних фахівців різних регіонів України, виявити проблеми їх актуалізації, можливості оптимізації навчального процесу та обміну досвідом.

Проблематика **методичних аспектів гітарної педагогіки**, незважаючи на свою відносну молодість порівняно з баянною чи бандурною, на сьогодні представлена чималим переліком праць різного масштабу, рівня узагальнення і спрямованості наукового пошуку.

Найбільш загальні та універсальні теоретичні засади формування виконавської майстерності виконавців у різних галузях музичного мистецтва та педагогіки народно-інструментального мистецтва обґрунтовані в докторській дисертації професора М. Давидова, що послужили методичним підґрунтям для подальшої розробки окресленої проблематики. До найбільш ранніх праць, у яких здійснене комплексне наукове осмислення методико-педагогічних проблем слід віднести дисертаційні дослідження «Теоретичні основи структурно-функціональної організації опорно-рухового апарату гітариста» В. Козліна (Київ, 1996) та «Методика організації та роботи підліткового класичного ансамблю гітаристів» В. Грищенко (Київ, 2003), що свідчить про гостру актуальність практичних потреб викладання і необхідність їх наукового осмислення.

Значну групу складають **роботи присвячені окремим виконавським стилям, регіональним гітарним школам** України. Так, гітарист Анатолій Шевченко – випускник севастопольського музичного училища та Одеської консерваторії ім. Н. Нежданової – теоретик музичного мистецтва, дослідник античної музики, значну увагу приділив історії гітарного виконавства, а також опанування досвіду та вивченню стилю фламенко, що зумовило появу дидактично систематизованої педагогічної роботи «Гітара фламенко: Мелодії та ритми (ноти, вправи)» у трьох частинах (Київ, 1988) та дослідження «Неприборкані ігри фламенко».

Інший аспект представляє книга Юрія Ніпрокіна «Етюди про гітаристів», у якій використані матеріали з музеїв, сімейних архівів, приватних колекцій, спогади. Методико-педагогічні досягнення одеської гітарної школи подано в контексті культурно-мистецького, концерт-

но-гастрольного життя, історії виготовлення інструментарію на прикладі окремої регіональної традиції.

До найбільш вагомих явищ гітарної педагогіки України слід віднести масштабні та ґрунтовні праці професора Національної музичної академії ім. П. І. Чайковського М. Михайленка «Методика викладання на шестиструнній гітарі», «Методологія виконавської майстерності гітариста», у яких підсумовано напрацювання власного обширного педагогічного та виконавського досвіду, прогресивні положення фундаментальних наукових досліджень з філософії, психології, музикознавства, теорії виконавства. Перше з названих видань – підручник для викладачів усіх рівнів музичного виховання по класу гітари та суміжних спеціальностей, студентів музичних навчальних закладів, а також гітаристів-виконавців, що працюють над самоосвітою. Вона висвітлює кардинально важливі питання гітарної педагогіки та виконавства, їх специфічні проблеми та шляхи подолання. Друге – об'ємна систематизована фундаментальна робота у галузі гітарного мистецтва, де викладено оригінальну авторську концепцію технічного розвитку гітариста, що спирається на принципи наукового підходу із застосуванням цілого комплексу аспектів виконавської фізіології, орієнтації, психотехніки, координації м'язових відчуттів та ін. Праця структурована у дев'ять розділів, зокрема такі: «Методологія дослідження, історіографія, джерела», «Концепція художньої техніки гітариста», «Питання звуковидобування», «Інтерпретаційні аспекти мислення», «Специфіка виконавського слуху в роботі над поліфонічним твором», «Підготовка до виступів на іспитах, концертній естраді та критерії оцінки». Поряд з порівняльно-критичними проблемами та напрацюваннями вітчизняного та зарубіжного гітарного мистецтва, охоплене значне коло методологічних, дидактичних і технологічних питань [2, с. 31-32].

Серед опублікованих праць, доступних фахівцям та аматорам гітарного мистецтва, українському широкому читачу – дедалі більше досліджень і збірок зарубіжних авторів, підготованих до друку за співучасті українських музикантів і вчених. Такою, зокрема, є праця визначного австрійського музиканта українського походження Лео Вітошинського «Cantabile e ritmico», написана німецькою мовою і присвячена гітарному виконавству, його історії та методичним за-

садам, масштабною працею у якій він підсумував свій досвід роботи. Книга вийшла друком 2003 року у видавництві «Dolinger» у Відні. Можливість зробити її доступною для широкого кола українських музикантів була реалізована завдяки ініціативі львівських педагогів та фаховому перекладу, здійсненому Лідією Мельник у співпраці з автором. Під назвою «Про мистецтво гри на гітарі» книга видана у Львові у 2006 році.

Вагому та цінну групу методичних напрацювань складають **дидактичні репертуарні збірки, підручники і методичні посібники**. М. Михайленко у співавторстві з Фан Дін Таном першим заступником Міністра культури В'єтнаму є автором «Довідника гітариста», програми «Спеціальний курс гітари для музичних ВНЗів» (1987 р.) [9, с. 19].

Одеський педагог, виконавець та композитор Юрій Могилюк, випускник Кишинівського музичного училища та Київської консерваторії видав довідник для шестиструнної гітари «Заповіти гітариста», в якому підсумував досвід педагогічної діяльності у музичних школах та організованій ним музичній студії «Маестро» (музикант також проводить гітарні семінари та майстер-класи) [6, с. 97–98].

Поряд з концертним репертуаром, митцями поповнюється й дидактична гітарна література. Однак, за відсутності належної системи контактів видавництв у різних регіонах України потужні напрацювання у цій ділянці залишаються маловідомими. Як наслідок – у державних і регіональних навчальних програмах та підручниках серед рекомендованої літератури переважають видані у Москві та Ленінграді у 1960–1980-х роках, добре знані з радянських часів школи гри на шестиструнній гітарі П. Агафошина, А. Іванова-Крамського, самовчителі та хрестоматії Є. Ларичева, А. Ніколаєва, О. Ячнева та Б. Вольмана. Обмежена можливість ознайомитися з цікавими напрацюваннями українських фахівців зумовлює їх скромне представництво в учнівських репертуарних списках. Це переважно хрестоматії, укладені В. Славським або К. Смагою, збірка А. Бугрова опубліковані у серії випусків видавництвами Києва протягом 1960-х–1980-х років.

До цього переліку у наш час слід долучити серію збірок «Шестиструнна гітара. Педрепертуар для ДМШ» (укладач М. Михайленко, 1980-1997 рр.), а також декілька його вокальних збірок з супроводом гітари [9, с. 19].

Серед найновіших тернопільських видань 2009–2010 рр. («Навчальна книга – Богдан») – навчальні посібники серії «Юний гітарист» для 1, 2, 4 класів ДМШ та ДШМ, впорядкування й виконавську редакцію матеріалів якого здійснив П. В. Іванніков. До переліку творів, що увійшли до збірки – вправи, одноголосні мелодії, етюди, програмні п'єси досвідчених педагогів В. Гоменюка, О. Затинченка, твори світової гітарної класики (Ф. Боссіненса, Г. Санза, М. Джуліані, Ф. Сора, М. Каруллі та ін.), транскрипції народних пісень, популярних романсів та естрадних композицій, здійснені автором-упорядником. Цій роботі передували серія видань, здійснених у 2003–2005 рр. у співпраці Донецького та Московського видавництв «Сталкер» та «АСТ» «Хрестоматія гітариста для шестиструнної гітари для початківців».

Цільові репертуарні збірки оригінальних творів для дитячого виконання та учбових цілей підготували до видання численні українські гітаристи, серед яких переважають практикуючі педагоги різних регіонів України, фахівці, добре обізнані з потребами, віковими та технічними особливостями навчального процесу. Серед таких – Борис Бельський, старший викладач класичної гітари кафедри музичного мистецтва КНУКіМ, член президії асоціації гітаристів Національної всеукраїнської музичної спілки України, який є автором збірки п'єс для гітари «Не тільки для дітей», соліст Одеської філармонії Анатолій Шевченко, серед численних репертуарних збірок якого є «Дитячий альбом – «Музика Никитика» (для гітари, 2003), Голови Асоціації гітаристів Національної всеукраїнської музичної спілки К. Чечені «Blues Ragtime Country Rock'n'Roll» та ін., А. Бойко «Нескладні твори для шестиструнної гітари», «Вітання з України!» (Варіації та обробки української народної музики для 6-струнної гітари соло, К., 2009), ужгородського педагога і композитора Михайла Керецьмана, що протягом двох років видав 12 репертуарних збірок для викладачів класів баяна-акордеона, гітари, мандоліни для мистецьких закладів, лідер і керівник групи «Хрещений батько» Валентин Задоянов – випускник і викладач естрадного відділу Миколаївського державного вищого музичного училища, поет, композитор, автор численних саундтреків до кінопрограм та популярної музики, чії твори й посібники поширені на Україні. Індивідуально розроблений ігровий метод навчання покладено в основу методичного посібника для молодшого шкільного

віку «Вчимося граючись» (1997) викладача по класу гітари музичної школи м. Харкова, організатора і ведучої клубу любителів гітарної музики, члена Асоціації гітаристів України А. Лазаревої, в якому серед видів роботи фігурують : гра на інструменті, вивчення нот на грифі гітари, спів під акомпанемент педагога, власний акомпанемент, слухання музики з наступним визначенням її характеру, настрою, змісту; твори закінчень фраз, ритму, мелодій до віршів; гра в ансамблі; вивчення нотної грамоти; читання з листа без інструмента.

Гітарні твори шкільного репертуару широко представлені у доробку Ю. Радзецького – голови ПЦК народних інструментів Дніпропетровського музичного училища ім. М. І. Глінки, автора понад 100 творів, перекладів та обробок для гітари соло і ансамблів, частина з них видана у альманаху «Академія гітари» (Дніпропетровськ, 1993), деякі твори увійшли до складу трьох збірок видавництва «Ю. І. Сердюк» (Дніпропетровськ, 2001–2003) та «Хрестоматія гітариста» (упор. П. Іванніков, Донецьк, 2003), видавництвами CAPRIOL (Великобританія), VP MUSIC MEDIA (2001–2005, Італія) та вже згадуваним приватним видавництвом «Ю. І. Сердюк» опубліковано збірки перекладів, обробок та оригінальних композицій для шестиструнної гітари з дидактичним репертуаром для ДМШ та музичних училищ авторства виконавця та педагога ДМУ ім. М. І. Глінки А. Шилова [8, с. 355].

Великою колективною працею стала серія збірок композиторів, що входять у «ГітАс». Про здобутки і високу художню та педагогічну цінність доробку українських фахівців свідчать їх відзнаки у міжнародних конкурсах гітарної навчальної літератури 2001-2005 рр.: А. Бойко (фольклорна обробка «Мое сердце распадается», «Прелюдія», «Посміхнись» і «Жарт»), О. Черепович («В далёкий путь собрался рыцарь мой для добрых дел...»), «Кіт у чоботях», «Хід тролів»), В. Куликовської («Сонячне сяйво»), Б. Бельського («Регтайм») харків'янки У. Мачневої («Поки вчитель не бачить», «Мелодія», «Кшиштофу Небораку», «Прогулянка по ріці», «Вальс сніжинок») [3; 5], Значний інтерес для педагогів гітари представляють композиції Д. Панченка, С. Селезньова, О. Затинченка, Б. Бельського, П. Іваннікова, К. Чечені, С. Самоткіна, В. Затворного.

Послідовну роботу у цьому напрямку веде рівненський композитор Юрій Стасюк – автор навчальних збірок для потреб музичних шкіл

«Дитячий альбом» (2001), «Юному гітаристу» (2005). Протягом останніх років у Рівному вийшли друком його нові збірки для учнів дитячих музичних шкіл: «Альбом юного гітариста» (2007), «Методика роботи над педагогічним репертуаром» (2007), «Ансамблі. Вип. № 1, 2» (2008), «Репертуар гітариста» (2009), «Вибрані твори для шести-струнної гітари» (2009), «Для самих маленьких» (2009), «5 сонат для гітари» (2009) та ін.

Поєднання дидактичних і виконавських проблем втілюють збірки фондатора гітарного класу в Житомирському музичному училищі О. Ходаковського – транскрипції, учбово-педагогічні та концертні твори: «12 концертних етюдів Е. Вілла-Лобоса для гітари – виконавський аналіз», «24-й каприс Н. Паганіні в транскрипції для гітари», «Українські виднокла», «Гама подвійними нотами для гітари», «Сонати Д. Скарлатті, Хуана Сорці в транскрипції для дуета гітар», які увійшли до навчальних програм закладів мистецтв України та зарубіжжя, концертного репертуару гітаристів, ансамблів з гітарою. Ці та інші роботи були представлені випускниками його класу на міжнародному фестивалі гітари «Київ–2004», що відбувся в Національній філармонії під патронатом Міністерства культури та мистецтв України. Технічні питання прагнуть вирішити автори комплексів технічних вправ, як, наприклад «Акордова аплікатура на шестиструнній гітарі: Гітарні акорди та методи їх виконання; Схеми виконання, послідовності, ритмічні структури; Способи розташування і чергування пальців при грі на гітарі» Т. Іваннікова, що витримало три перевидання (2004, 2006, 2008). Не менш багатогранно представлені ансамблеві збірки як для однорідних так і для мішаних складів львівського педагога С. Струтинського, А. Бойко, В. Лабунця, В. Куликовської, О. Черепович.

Ознайомлення з напрацюваннями педагогів різних регіонів України, доступ зацікавлених до названих та численних інших існуючих дидактичних матеріалів порівняно доступний в Інтернетмережах, де можливо здійснити огляд новинок видавництва, каталогів деяких бібліотек, замовити літературу з інтернетмагазинів. Однак, нерідко характеристики нотних та методичних видань неповні, нечіткі чи комерційно зумовлені. Так, наприклад, «Гітара фламенко» А. Шевченка у анотаціях до видання описується в різний спосіб та ідентифікується при цьому як школа, методичний посібник і самовчитель, що

докорінно зумовлює коло зацікавлених. У наш час – період активного розвитку інформаційних технологій фахові коментарі та анотації до актуальних новітніх та класичних видань стали необхідністю і насущною вимогою педагогічних потреб. Іншим вагомим аспектом є доступ до новітньої методичної літератури. Якщо у попередні десятиліття цю проблему частково можна було вирішити у перебігу виконавських конкурсів, в ході майстеркласів та приватних контактів спеціалістів, у межах науково-практичних конференцій з питань народно-інструментальної і суто гітарної педагогіки (як, наприклад, «Гітара як звуковий образ світу: виконавське мистецтво й наука», що проводилась на базі Харківського державного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського), то тепер можливим є не лише вивчення передового педагогічного досвіду у інтернетпублікаціях, але й дискусії з актуальних питань у форумах, що значно оптимізує процес. Однак, це ставить потребу відповідної організації сайтів, їх підтримки, реклами, якісного комплектування, інформаційного оновлення, комп'ютеризації навчальних закладів та ведення курсів підготовки користувачів.

Ще однією перспективною формою освітньої роботи є створення електронних версій навчальних та практичних посібників, аудіовізуальних курсів занять, тренінгів для індивідуального та дистанційного навчання які включали б текстово-нотні, аудіо, відеоматеріали, були б наділені системою гіперпосилань, навігатором, передбачали б можливість ознайомлюватися з допоміжними матеріалами (нотами та аудіозаписами музичних творів), які знаходяться на компакт-дисках чи Internet сайтах) [1]. Аналізуючи відповідний досвід музичної освіти у практиці західної української діаспори Л. Обух розглядає потенційні можливості інтернетзанять під проводом провідних спеціалістів, зазначаючи: «Такий спосіб навчання не поступається ефективністю будь-яким стаціонарним урокам в освітніх центрах, а в дечому навіть має свої переваги, оскільки забезпечує адаптивність процесу навчання... Такі відеоуроки розраховані на різний рівень підготовки учнів (початковий, середній, вищий). Перевагою для учнів є вільний вибір учителя, або й декількох одразу з обраного музичного предмету» [7]. Наводячи варіанти можливостей брати інтернетуроки у фахівців, вона, зокрема, наводить сайт фахівця-гітариста <http://uroki-music.com> Андрія Сплера (Нью-Йорк, США).

Вихід на новий рівень освіти, збагачений можливостями інформаційних технологій може значною мірою охопити багатий та різноманітний пласт педагогічних, дидактичних напрацювань фахівців-практиків навчальних закладів різних рівнів та регіональних гітарних шкіл, компенсувати ізольованість і розрізненість методичних пошуків та дидактичних напрацювань спеціалістів у галузі гітарної педагогіки України, уможливити значно швидший та оптимальний доступ до нотних і текстових матеріалів, оптимізувати навчальний процес та підготовку до нього педагога, збагатити форми і засоби дидактичної роботи, відшукати найвідповідніші шляхи вирішення виховних, виконавських та технічних труднощів у ході підготовки юних музикантів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Артикуца Н. В. Освітні інновації у контексті євроінтеграційних процесів [електронний ресурс] / Н. Артикуца // Болонський процес і вища освіта в Україні та Європі: проблеми й перспективи. – Київ : УКМА, 2010. – С. 15-23. – Режим доступу: http://www.ektair.ukma.kiev.ua/bitstream/123456-789/320/1/Artykutsa_Osvitni_innov.pdf.
2. Засць В. М. Наукове життя НМАУ. Нові видання. Нові видання кафедри народних інструментів / В. М. Засць // Часопис НМАУ ім. П. І. Чайковського. Науковий журнал. – К. : НМАУ, 2009. - № 1 (2) 2009. – С. 31-35.
3. Итоги конкурса на лучшее гитарное сочинение для детских музыкальных школ. Гомель 2005 // Гитаристъ. – 2005. – № 1. – С. 5.
4. Інновації як фактор модернізації та підвищення якості вищої освіти : Бібліогр. покажчик (1995-2006) / Укл. Н. В. Артикуца, О. М. Клоченок, Т. О. Ліщук ; НАУКМА. – К. : СтилоС. 2006. – 630 с.
5. Малькевич-Ходаковський О. Виднокола гітари / О. Малькевич-Ходаковський // Гітаріссімо : Історія заснування та розвитку класу гітари в Житомирському державному училищі ім. В. С. Косенка : Фотоархів. Прес-реліз. – Житомир : Волинь, 2004. – С. 5-30.
6. Нипрокін Ю. Етюди о гитаристах / Юрий Нипрокін. – Одесса : Друк, 2002. – 165 с.
7. Обух Л. Музична освіта засобами інтернету (на прикладі діяльності окремих виконавців західної діаспори) [електронний ресурс] / Людмила Обух. – Режим доступу : <http://inf.uosa.uar.net/dorovid/obuh.pdf>.
8. Радзецький Ю. В. Дніпропетровське музичне училище ім. М. І. Глінки / Ю. Радзецький. // Давидов М. Історія виконавства на народних інструмен-

тах (Українська академічна школа): підручник для вищих та сер. муз. навч. закладів. – Київ : НМАУ ім. П. Чайковського, 2005. – С. 350-355.

9. «Самое главное – находит новые вещи, иногда подживляют репертуар»: *Интервью з Н. Михайленко // Гитаристъ. – 2005. – № 1. – С. 18-21.*

СИДОРЕНКО Вікторія. ТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ ДУМКИ ПРО ГІТАРУ (МУЗИКОЗНАВСТВО, ПЕДАГОГІКА, МЕТОДИКА, ДИДАКТИКА). Дана стаття присвячена огляду методико-дидактичних напрацювань українських гітарних педагогів останніх десятиліть, їх здобуткам та потенціалу обміну досвідом, оптимізації і популяризації за допомогою новітніх інформаційних технологій.

Ключові слова: професіоналізація музичної освіти, дидактичні та репертуарні збірки, педагогічні концепції, гітарне виконавство, наукове осмислення.

СИДОРЕНКО Виктория. ТЕНДЕНЦИИ СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНСКОЙ НАУЧНОЙ МЫСЛИ О ГИТАРЕ (МУЗЫКОВЕДЕНИЕ, ПЕДАГОГИКА, МЕТОДИКА, ДИДАКТИКА). Данная статья посвящена обзору методико-дидактических наработок украинских гитарных педагогов последних десятилетий, их достижениям и потенциалу обмена опытом, оптимизации и популяризации с помощью новейших информационных технологий.

Ключевые слова: профессионализация музыкального образования, дидактические и репертуарные сборники, педагогические концепции, гитарное исполнительство, научное осмысление.

SIDORENKO Viktoriya. TRENDS IN MODERN UKRAINIAN SCIENTIFIC THOUGHT ON GUITAR (MUSICOLOGY, PEDAGOGY, METHODOLOGY, PEDAGOGY). This article provides an overview of methodology and didactic works of Ukrainian guitar teachers last decades, their achievements and potential of sharing experiences, optimize and promote using new information technologies.

Keywords: professionalisation of music education, teaching and Repertory collection, pedagogical concepts, guitar performance, scientific understanding.